

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2022)

Şerefnur ATİK

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim
Üniversitesi
satik@gelisim.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0319-6662>

Gogol'ün *Müfettiş* ve Orhan Kemal'in *Müfettişler Müfettişi* Adlı Eserleri Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma

*A comparatistic work on two different novels: Gogol's
"Inspector" and Orhan Kemal's The Inspector of All*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 03.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 03.12.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Atıf/Citation

Atik, Ş. (2022). Gogol'ün "Müfettiş" ve Orhan Kemal'in "Müfettişler Müfettişi" Adlı Eserleri Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (4), 1303-1324. <https://doi.org/10.34083/akaded.1198851>

Atik, Ş. (2022). A comparatistic work on two different novels: Gogol's "Inspector" and Orhan Kemal's The Inspector of All. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (4), 1303-1324. <https://doi.org/10.34083/akaded.1198851>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

*Bu çalışma, [Creative Commons Atıf 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Öz

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları farklı uluslara ve kültürlere ait eserler arasında yapılabileceği gibi aynı uluslara ait eserler arasında da yapılabilir. Çok farklı şekillerde yapılabilen karşılaştırmalı çalışmalar; eserlerin ait oldukları edebiyat akımları, tematik yapıları ve kahramanları üzerinden gidilerek yapılabilir. Bu yazıda Nikolai Vasilyeviç Gogol'un Müfettiş ve Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı eserleri üzerinde ait oldukları edebi akımlar, tematik yapıları ve baş kahramanları üzerinden gidilen karşılaştırmalı bir çalışma yapılacaktır.

Nikolai Vasilyeviç Gogol Rus edebiyatının ve Orhan Kemal de Türk edebiyatının öncü eleştirel gerçekçi yazarları arasında yer alır. Gogol Müfettiş adlı eserinde 19. Yüzyıl Rusya'sını ve Orhan Kemal de 20. Yüzyılın ilk yarısının başlarındaki Türkiye'yi Müfettişler Müfettişi adlı eserinde yansıtmıştır. Her iki eserde de yazarların hayatlarından gelen otobiyografik yansımaların bulunduğu bilinmektedir.

Bu çalışma ile biri komedi türünde tiyatro eseri olan Müfettiş ve diğeri komedi unsurları ağır basan roman olan Müfettişler Müfettişi adlı eserlerde var olduğu tespit edilmiş olan ortak yönler anlatılmaya çalışılmıştır. Her ikisi de eleştirel gerçekçi bakış açısı ile yazılmış olan eserlerden öncül olan ile ardılı olan eser arasında bulunan ortak noktaların tespit edilmesi bu çalışmanın temel meselesi olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gogol, Müfettiş, Orhan Kemal, Kudret Yanardağ

Abstract

Comparative literature studies can be on works belonging to different nations or between works belonging to the same nations. Comparative studies that can be done in many different ways; It can also be done by going through the literary movements, thematic structures and heroes of the works. In this article, a comparative study will be made on the works of Nikolai Vasilyevich Gogol named Müfettiş and Orhan Kemal's Müfettişler Müfettişi, based on their literary movements, thematic structures and protagonists.

Nikolai Vasilievich Gogol is among the leading socialist / critical realist writers of Russian literature and Orhan Kemal is among the Turkish literature. Gogol reflected 19th century Russia in his work named Müfettiş and Orhan Kemal reflected Turkey in the first half of the 20th century in his work called Inspector of Inspectors. It is known that there are autobiographical reflections from the lives of the authors in both works.

In this study, it has been tried to explain the common aspects that have been determined to exist in the works, one of which is a comedy theater play and the other one is a novel with predominant comedy elements. The main issue of this study has been determined at what points the author and the predecessor of his work, who are in the same literary movement, are inspired by the author and his work.

Keywords: Gogol, Inspector, Orhan Kemal, Kudret Yanardağ

Giriş

Türk edebiyatındaki eleştirel gerçekçi ve / veya toplumcu gerçekçi yazarlar; yaklaşık olarak bir yüzyıl öncesinde yazıp kendilerine yol açmış olan Rus sanatçıları okumuş olmalıydılar. Bu görüş, edebiyatta bir şekilde hep var olagelmış olan metinlerarası ilişkinin de bir nevi açıklaması niteliğindedir. Berna Moran da bu konu ile ilgili görüşleri şu şekilde aktarır: “*Roland Barthes, Julia Kristeva ve M. R. Riffaterre gibi bazı göstergebilimcilere göre sanatçı metnini gerçekliğe bakarak düzenlemez, bilerek ya da bilmeyerek kendinden önce gelmiş sanatçıların gerçekliği bir yazınsal metne dönüştürme yollarını tekrarlayarak düzenler. Bir bakıma önceki metinler sonraki metnin içinde vardır ve anlam belirleyici bir rol oynar.*” (Moran, 2004: 73) Daha önce yapılmış olan kimi çalışmalarda Gogol’un Palto adlı eserinde bulunan Akakiy Akakiyeviç adlı kahramanın Sabahattin Ali’nin Kürk Mantolu Madonna adlı eseri için çıkış noktası oluşturmuş olduğu anlatılmıştır. (Atik, 2017:18) Bu noktada metinler arası ilişki ile adı metinlerarasılık (intertextuality) olan terimin birbirinden farklı olduğu belirtilmelidir çünkü adı metinlerarasılık (intertextuality) olan tekniğin başat bir özellik olarak varlık göstermesi postmodern metinlerin ortaya çıkmasından sonra olmuştur.

Ne Müfettişler Müfettişi adlı eserde eleştirel gerçekçi bir duruş sergileyen Orhan Kemal ne de aynı sanat anlayışı ile yazılmış Müfettiş adlı tiyatro eserinin yazarı olan Nikolai Vasilyeviç Gogol, postmodernist bir yazardır. Bu nedenle her iki eser arasında yapacak olduğumuz bu çalışma metinlerarasılık düzleminde değil, metinlerin benzer özellikleri üzerinden incelenmesi şeklinde karşılaştırmalı bir çalışma olarak ortaya çıkacaktır.

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden eserlerden Müfettiş adlı tiyatro eserinin yazarı olan Nikolai Vasilyeviç Gogol, 19. Yüzyılda Rusya’da yaşamıştır. Müfettişler Müfettişi adlı eserin yazarı Orhan Kemal ise yazın hayatına 20. Yüzyılın ilk yarısında başlamıştır. Her iki yazarın hayatları hakkında çok genel bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852) “*Roman, hikâye ve oyun yazarıdır. Soylu bir aileye mensup olarak dünyaya gelmiştir. 1828’de okulu bitirdikten sonra yaşadığı taşradan Petersburg’a giderek burada iş aramış ve ancak 1830 yılında küçük bir memurluk bulabilmiştir. 1834 yılında Petersburg Üniversitesinin Genel Tarih bölümünde profesör yardımcısı unvanıyla görev yapmaya başlamıştır. Bu yıllardan itibaren Gogol’un eserlerinde sadece çiftlik beyleri değil, şehirli tüccarlar, sanatçılar ve memurlar da görülmeye başlanmıştır. Petersburg’da yakından görüp anladığı para, mevki hırsı, toplumsal eşitsizlik gibi sorunlar, eserlerinde kendini göstermeye başlamıştır. Sağlığı giderek bozulan ve maddi zorluklarla mücadele etmeye başlayan Gogol, 21 Şubat 1852’de hayata gözlerini kapamıştır. Genel anlamda Gogol, Müfettiş ve Ölü Canlar gibi eserlerinde gerçekçiliğin şaheserlerini kaleme almıştır.*” (Keskin, 2019:245)

Orhan Kemal'in "Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü'dür. Yazı hayatına şiirle başlamıştır. İlk şiiri hapisanede bulunduğu 1939 yılında Reşat Kemal takma adıyla yayımlanmıştır. Yine o dönemde yazdığı birçok şiir ve hikâye Raşit Kemal, Orhan Raşit ve Orhan Kemal imzaları ile dergilerde yayınlanmıştır. Yazar daha sonra hikâye ve romanlarında Orhan Kemal adını kullanmış, okuyucular tarafından bu adla bilinmiş ve Orhan Kemal imzasıyla ünlenmiştir. İlk hikâyesi Yeni Edebiyat Gazetesi'nde 1940 yılında Reşit Kemal imzası ile yayınlanan yazar, 1945 yılının Ocak ayında Varlık Dergisi tarafından yapılan araştırmada okurlar tarafından Orhan Kemal adı ile "En beğenilen hikayeci" seçilmiştir." (Eyigün, 2006:1)

Bu çalışmada N. V. Gogol'ün Müfettiş adlı eserinin 1946 yılında Erol Güney ve Melih Cevdet Anday çevirisi ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Okul Klasikleri Serisi adıyla yapılmış olan baskısı kullanılmıştır.

Çalışmada Orhan Kemal tarafından yazılmış olan Müfettişler Müfettişi adlı eserin de 2002 yılında Tekin Yayınevi tarafından yapılmış olan 8. Baskısı kullanılmıştır. Müfettişler Müfettişi adlı eser 1965 yılında Cumhuriyet Gazetesinde tefrika edilmiştir. Tefrikanın bitişinden sonra eser 1966 yılında Varlık Yayınları tarafından kitap olarak basılmış ve yayımlanmıştır. Yazarın Üç Kağıtçı adlı eseri de Müfettişler Müfettişi'nin devamı niteliğindedir. (Narlı, 2002: 477) Tematik yapısındaki farklılık nedeniyle Üç Kağıtçı adlı eser, bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın gerçekleştirilmesi esnasında önce her iki eserin ait oldukları edebiyat akımları hakkında genel bir bilginin verilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Ardından her iki eserin özetleri verilmiştir. Metinlerin baş kahramanları ile tematik yapıları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da çalışmanın bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

Yapılan incelemelerin neticesinde oluşan kanaat; çalışmanın sonuç bölümünde ifade edilmiştir.

1.1 Gogol ve Orhan Kemal "Müfettiş" ve "Müfettişler Müfettişi" Adlı Eserlerini Eleştirel Gerçekçi Bir Bakış Açısı ile Yazmışlardır.

Dostoyevski'nin "Hepimiz Gogol'ün Paltosundan çıktık." demiş olduğu kabul edilir. Bu sözü ile Dostoyevski, hem Gogol'ün Palto adlı eserini işaret etmektedir hem de kendisinin de içlerinde bulunduğu bir grup yazarın ustasının Gogol olduğunu ifade etmektedir. Gogol'ün eserlerini vermekte olduğu süreçte romantizm akımı etkisini büyük oranda yitirmiş ve yerini gerçekçilik akımına bırakmıştır. Gogol'ün gerçekçilik akımının Rus edebiyatındaki öncüsü / kurucusu olduğu kabul edilmektedir. Gogol'ün özellikle Müfettiş adlı tiyatro eserini eleştirel gerçeklik akımı etkisinde yazmış olduğu bildirilmektedir.

Gogol'ü örnek alan diğer Rus yazarları doğalcılık / natüralizm akımının ortaya çıkmasını sağlamışlardır. "1840'lı yıllarda Doğalcı Okul ortaya çıkmıştır. Okulun babası Gogol, kuramcısı da Belinski'dir ve bu okul 1850'li yıllara kadar etkisini sürdürmüştür. Bu dönemde Nekrasov, Turgenyev, Gonçarov, Dostoyevski, Grigoroviç, Dal, Butkov, Grebenka gibi pek çok genç yazar Gogol'ün yapıtlarını örnek alarak çağdaş toplumun gündelik yaşamını işlemeye koyulmuşlardır. Söz konusu sanatçılar, birbirlerinden son derece farklı yönleri olmasına karşın, günlük yaşamı doğal bir biçimde yansıtmaya düşüncesinde birleşmişlerdir. Amaçları, Gogol'ün gerçekçi yöntemini sürdürerek insanlarla birlikte toplumu da ortaya koymaktır. Bu sanatçılar Belinski'nin 1839'da başına geçtiği Oteçestvenniye Zapiski ve daha sonra da Sovremennik dergilerinin çatısı altında toplanmışlardır. Oluşturduğu topluluğa da Doğalcı okul adını vermişlerdir." (Küçük, 2011: 12) Gogol'ün Müfettiş adlı tiyatro eseri ile ilgili olarak aktarılmış olan şu tespit eserin hangi edebi akım doğrultusunda yazılmış olduğunu aydınlatmak bakımından önemlidir: "Rus tiyatrosunun başyapıtı olan Müfettiş'in konusu Gogol'e Puşkin tarafından verilmiş ve yapıt 1835 yılında yayımlanmıştır. 1836'da Petersburg'da sahnelenen Müfettiş, Rus edebiyatında eleştirel gerçekçi yöntemin uygulandığı temel yapıtlardan biridir. Müfettiş'te konunun ana ögesi olarak bir aşk entrikasının değil de toplumsal eleştirinin kendisinin öne çıkışı; Rus aydınlanmacı yazarların (Fonvizin, Griboyedov) yapıtlarından farklı olarak Müfettiş'te olumlu bir kahramanın bulunmayışı, Gogol eleştirel gerçekçiliğinin belli başlı özelliklerindedir." (Küçük, 2011: 23) Gogol'ün Müfettiş adlı eserinde toplumsal eleştiriye yer verdiği ve olumlu özelliklere sahip bir kahramanı bulunmadığı için eserin, eleştirel gerçekçi bir tutum ile yazılmış olduğu belirtilmektedir. Çünkü, toplumcu gerçekçilik roman kahramanlarına bakışıyla da eleştirel gerçekçilikten ayrılır. XIX. yüzyılın büyük gerçekçi romanlarının kişileri, genellikle hataları, yanlışları olan karakterlerdir. Toplumcu gerçekçiliğin kahramanları ise sömürülen / ezilen alt sınıf içinde yer alan olumlu tiplerdir. (Algül, 2020: 174)

Eleştirel gerçekçilik ile toplumcu gerçekçilik arasındaki farkı belirleyebilmek açısından şu açıklamalara da ihtiyaç duyulmaktadır. "Toplumcu gerçekçiliğin temelleri Sovyet Rusya'sında atılmış ve oradan yayılmıştır. Akım, 1934 yılında devletin resmi kültür ideolojisi haline gelmiştir. Toplumcu gerçekçiliğin ilkelerinin büyük bir kısmı Belinski, Çernişevski, Dobrolyubov gibi isimler tarafından formüle edilmiş olmakla beraber asıl kurucusu Maksim Gorki'dir." (Başboğa, 1998: 479) Öte yandan "Eleştirel gerçekçi bir sanatçı gösterdiği bütün bozukluklar için bir reçete göstermez. Toplumcu (sosyal) gerçekçilik de eleştirel gerçekçilik gibi bireyi doğal ve toplumsal çevresiyle ele alır. Sanatçı, insanların ruhsal davranışlarını ve diğer eylemlerini yansıtırken, onu, toplumsal altyapıdan ayırmaz. (...) Toplumcu gerçekçilik anlayışı, edebiyat eserlerine, toplumu bilinçlendirme, bilinçlendirmeyi devrimci bir dönüşüm doğrultusunda geliştirme görevini yükler. Tahir Alangu, Orhan Kemal'in öncü gerçekçiler kuşağında ilk sırada geldiğini söyler. Alangu'ya göre Orhan Kemal gibi yazarlar anlattıkları gerçeklerin içinden gelmekte, kitaplardan öğrendiklerini değil, başka bir şey bilmedikleri için yaşadıklarını

anlatmaktadırlar.” (Uslucan, 2002: 626) 1940’lı yıllarda eserlerini yayımlamaya başlamış olan Orhan Kemal’in öncü gerçekçi yazarlar arasında yer aldığı belirtilmiştir. (Alangu, 1965:384) Ayrıca, Orhan Kemal’in en az Gogol kadar kendi toplumsal düzeninin eleştirisini yapıp, günün kişilerine ve sosyal hayatına ayna tutmuş olduğu belirtilmiştir. (Narlı, 2002: 495)

Orhan Kemal sanatının amacının insanlığın, insanlık tarafından, insanlık için yönetilme çabası adına olduğunu dile getirmiştir. (Otyam, 1981: 16) Sanatçının *“bütün romanlarında bozuk düzende düğümlenen veya onunla ilişkilendirilen ekmek kavgası, sosyal adaletsizlik, yozlaşma, para fetişizmi diyalektik materyalist bir bakışla temellendirilir.”* (Narlı, 2002:319) Nitekim sanatçının Müfettişler Müfettişi adlı eserinde de *“bozuk ve yozlaşmış düzen içinde bir ekmek kavgası”* hadisesi yaşanmaktadır. Sanatçının eserlerinin özellikle çocukluğundan gelen özyaşamöyküsel izler taşıdığı bilinmektedir. *“Orhan Kemal, temel belirleyicisi çocukluk hatıraları olan eserlerinde, toplumdaki yerinden, doğal çevresinden kopmuş, boşlukta kalmış bu yüzden de kötülükler, olumsuzluklarla iç içe yaşamaya mecbur edilmiş küçük adamın öyküsünü anlatır. Küçük adamın kopma ve dağılmasını, Orhan Kemal bireysel planda ele almaz [buna] sosyal bir boyut kazandırarak [konuyu] ekmek arama endişesine bağlar.”* (Eliuz, 2009:1137) Bunlara ilaveten Orhan Kemal’in romanlarının ve öykülerinin ortak özelliği az betimleme, bol ve kısa cümlelerden oluşan konuşmalar olarak belirtilmiştir. (Uslucan, 2002:631)

Dolayısıyla hem Müfettiş adlı eserinde Gogol hem de Müfettişler Müfettişi adlı eserinde Orhan Kemal, eleştirel gerçekçi bir tutum sergilemiştir.

1.2. Gogol ve Orhan Kemal Müfettiş ve Müfettişler Müfettişi Adlı Eserlerini Hangi Koşullarda Yazdılar ve / veya Eserleri İçin Ne Söylediler

Nikolai Vasilyeviç Gogol Müfettiş adlı eserini şu koşullarda yazmıştır: Gogol’e *“Müfettiş”in konusunu Puşkin verir. O zamanın Rusya’sı değişim arayışlarının, rahatsızlıkların, şikâyetlerin arttığı bir dönem olduğu için hükümet, kamu kurumlarını sık sık denetime tâbi tutar; bu nedenle de kendisini müfettiş gibi tanıtan birçok kişi ortaya çıkar. Hatta bir gün Puşkin de “Pugaçov İsyanı’nın Tarihi” adlı romanı için saha araştırmasına çıkar, 1833 yılında Nijniy Novgorod’dan geçerken il yönetimini denetlemek için gönderilen gizli bir müfettiş sanılır. Dönemin Rusya’sında benzer olayları görmek mümkün olduğundan Gogol dışında başka yazarlar tarafından da bu konu kaleme alınır.”* (Aydın, 2017:69) Görüldüğü gibi Gogol Müfettiş adlı eserinde Çarlık Rusyası döneminde yaşanan gerçek olaylardan yola çıkarak eserini oluşturmuştur.

Orhan Kemal, yakın arkadaşı Fikret Otyam’a yazdığı bir mektupta Müfettişler Müfettişi adlı eseri hakkında şunları söylemiştir: *“Sizin Cumhuriyet’e bence nefis bir roman hazırladım. Değişik bir konu. Sahte, kofti bir beyefendinin Anadolu içinde,*

üçüncü sınıf bir vilayetteki "tahsilat ve teftişleri" hakkında. Kahkahalarla güleceğini sanıyorum." (Otyam, 1975: 258) Burada yazarın kendi ifadelerinden, romanının komedi / güldürmece yönü ağır basan bir eser olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan yazarın yakın arkadaşı Fikret Otyam'a yazmış olduğu bir başka mektupta geçen şu ifadeler de Müfettiş adlı eseri incelerken mutlaka dikkate alınmalıdır: "Dün akşam TİP'in kuruluş yıldönümüydü. Hatırlarsın, Özdemir Duru beni de on gün önce davet etmişti. Gittim. Ruhi'nin sazi, Aziz Nesin'in tatlı hikâyesi, Melih Cevdet'in nefis şiirleri... derken sıra birden bana gelivermesin mi? Yanımda okuyacak ne hikâye hatta ne roman. Ne yaparsın? Çaresiz geçtik mikrofonun başına. Sırtımda malum Müfettişler Müfettişi paltosu, boynumda yün atkı, elimde şapka. (...) Böyle huzura çıkışımın asıl nedeni, şu sırtımdaki paltonun beni gerçekten bir sayın bay, bir kodamana benzetmesiydi. Tuhaf tesadüfler. Müfettişler Müfettişi için Gogol'ün Müfettiş'inden esindiğimi soytarı eleştirmecilerden biri ileri sürmüştü. Şurada sana belgelik niteliğinden itiraf edeyim ki, Gogol'ün Müfettiş'ini hala doğru dürüst okumuş değilim. Kaldı ki iki kitap arasında hiçbir benzerlik olmadığı herkesçe belli. Neyse, şimdi yine Gogol'le yeni bir paralellik olmak üzere. Onun malum ve meşhur bir Palto'su var. Ben de sırtımdaki sayın bay paltosu ile ilgili bir hikaye yazacağım. Soytarı eleştirmenlerden biri bu sefer de bilmem hangisi gene beni Gogol'den esinmiş gösterecek. Benim paltom beni sayın bay gösteren paltomun hikâyesi. Çünkü bu paltomdan başka eskilik dereceleri birbirleriyle halef selef birkaç pardesüm var. Onlardan hangisini giysem kimse bana sayın baymışım gibi bakmıyor da, illa bu sarı paltoyu giydim mi önce kendi kendimi sayın bay gibi görüyorum, sonra da başkaları. İşte hikâye bunun hikâyesi." (Otyam, 1975: 348) Yazarın arkadaşı Nurer Uğurlu ise Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı eserinin baş kahramanı Kudret Yanardağ hakkında şu bilgileri iletmiştir: "Kudret Yanardağ Fahir Aksoy adlı bir paşazadenin abartılmış hali[dir.] Şair Ece Ayhan, Ankara'nın bir kasabasında kaymakamdır. İstanbul'a gittiği bir gün, Şoförün Sesi gazatesinin editörü Fahir Aksoy, o kasabaya gider ve kendini müfettiş olarak tanıtır. Müfettişler Müfettişi, Orhan Kemal ve arkadaşlarının zaman zaman Meserret'te birlikte oturup şakalaştıkları bu Fahir Aksoy gerçeği üzerine kurulur. Orhan Kemal bir gün bu gerçeği arkadaşına şöyle duyurur: Şo hikaye var ya, Fahir'in hikâyesi, onu yazıyorum. Kodaman öyle kıyak gidiyor ki anlatamam. Çift ayakkabılarıyla zıt, zıt, zıt." (Narlı, 2002:477)

Yazarın arkadaşı Nurer Uğurlu tarafından aktarılan bilgi, Kudret Yanardağ adlı kahramanın da Gogol'ün Müfettiş adlı eserinde olduğu gibi kurmaca içine gerçeklerden yola çıkılarak aktarıldığının bilgisini vermektedir. Orhan Kemal Müfettişler Müfettişi adlı eseri ile ilgili olarak; Gogol'ün Müfettiş adlı eserini tam olarak okumadığını ve bu eser ile Müfettişler Müfettişi adlı eseri arasında bir benzerliğin kimse tarafından da görülmediğini ifade etmektedir. Yazar, daha sonra yazacağı ve "kendisini saygıdeğer biri" olarak gösteren bir palto ile ilgili olacağını belirttiği hikâyesinin de bazı eleştirmenler tarafından Gogol ile paralellik taşıdığının ifade edileceğini de bildiğini dile getirmektedir.

2. Eserlerin Özetleri

2.1. Gogol'ün Müfettiş Adlı Tiyatro Eserinin Özeti

Bir belediye başkanı yönettiği kente kılık değiştirmiş bir müfettişin geleceğini öğrenir. Bunun üzerine bürokratlarına müfettişin en iyi şekilde ağırlanması emrini verir. Yozlaşmış bürokratik ilişkiler içindeki yöneticiler, ne yapacaklarını şaşırırlar. Birkaç günden beri kasabada bulunmakta olan şık giyimli Hlestekov adındaki kişinin, beklenen müfettiş olduğunu sanırlar. Oysa Hlestekov müfettiş değil, zengin bir toprak ağasının oğludur.

Kumar oynayıp elindeki parayı bitirdiği için parasız kalmış olan Hlestekov, bir handa uşağı Osip ile birlikte kalmaktadır. Hlestekov, kendisini müfettiş zanneden belediye başkanının ziyareti üzerine durumdan faydalanır. Kendisine sunulan ikramları kabul eder. Halkın şikayetlerini dinler, sorunlara çözüm getireceği umudu vererek rüşvet almaya başlar.

Sahte müfettiş belediye başkanının karısını ve kızını ayartır. Başkanın kızı ile uygunsuz durumda yakalanır. Ailesine kızlarıyla evlenme sözü verir. Uşağının uyarması üzerine gerçek anlaşılmadan kenti terk etme hazırlıklarına girişen sahte müfettiş, şehirde olanı biteni bir mektupla Petersburg'daki gazeteci arkadaşına aktarır. Hlestekov'un bu mektubu posta müdürünün eline geçer. Posta Müdürü kendisinden şikayet edildiğinden şüphelenerek mektubu açınca Hlestekov'un sahte müfettiş olduğu anlaşılır.

Kasaba yöneticileri aldatıldıklarını anladıkları sırada Hlestekov çoktan gitmiştir. Bütün yaşananların ardından kasabaya gerçek müfettiş gelir.

2.2. Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi Adlı Romanının Özeti

Anadolu'nun romanda ismi belirtilmemiş olan bir şehrine bir gece boyu boslu, kilosu yerinde ve kodaman görümlü, şık giyimli bir adam gelir. Onu istasyondan şehir merkezine taşıyan arabacının söyledikleri yüzünden bu kişinin; validen en düşük dereceli memura kadar herkesi denetlemeye gelmiş, denetim sonrası düzenleyeceği raporu da Ankara'daki yetkililere verecek olan bir yüksek müfettiş olduğu söylentisi yayılır.

Oysa Kudret Yanardağ kendisine memur, müfettiş, tahsildar süsü vererek insanlardan ve özellikle işletmelerden aldığı rüşvetlerle geçinen bir şebekenin üyesidir. Taşra kentinde kendisinin bir müfettiş olduğu bilgisi valiye kadar ulaşır. Sahte müfettişin şehre geldiği gece ortadan kaybolması da valiye telaşlandırır. Şehirdeki varlığının bilgisinin valiye kadar ulaşması ise Kudret Yanardağ'ı endişelendirir.

Bir an önce bulunduğu taşra şehrinden kaçıp yaşadığı şehir olan İstanbul'a dönmek ister. Yapılan soruşturmalar sonrasında Kudret Yanardağ'ın kendisine müfettiş süsü

vermiş bir dolandırıcı olduğu anlaşılır. Olayların kasabada bu şekilde gelişmesini önleyemeyen vali görevden alınır. Kudret Yanardağ ise bir müddet sonra İstanbul'da bir oteli "teftiş etmekte" olduğu bir sırada yakalanır. Gözaltına alınıp eserde sözü edilen Anadolu şehrine geri gönderilir.

Kudret Yanardağ'ı yakalatan kişi valilikten emekli edildikten sonra bacanağının otelinde idare müdürlüğü yapmaya başlamış olan eski validir.

3. Bulgular

3.1. Tematik benzerlikler

3.1.1. Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi Adlı Romanında Tema

Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı eserinde toplumsal "çürümüşlük / yozlaşmışlık / cahillik" temaları aynı anda okurun dikkatine sunulan temalardır. Metinde bu temalar 1950'li yılların başındaki Türkiye'de hem bir Anadolu şehri hem de İstanbul üzerinden örneklendirilerek anlatılmaktadır.

Nitekim metinde geçen "Bu şehir de yurdun hemen hemen bütün öteki şehirleri gibi A'dan Z'ye kadar bozuktur." (s:75) ifadesi konuyla ilgili örnek olarak sunulabilir. Eserde olayların yaşandığı şehir, "Anadolu'nun ikinci derece il[i]" ve "illiğine rağmen çok büyük bir köyü hatırlatan şehir" (s:50) olarak tanımlanmaktadır. Bu şehirde yaşayan insanlar cahildirler. Bu; "Türkiye'de böyle bir ünvanın olup olmadığını bilmek değil, böyle bir ünvanın yeryüzünde olmayacağından habersiz cahil" (s:28) halk, Arabacı Kel Mistik'in sözlerini dikkate alarak; şehre aniden gelen bu iri cüsseli ve çalımli adamın Umum Türkiye Müfettişler Müfettişi olduğuna inanmıştır. Bu insanlar ayrıca, müfettişlerin teftiş sırasında yiyip içip üzerine de para almakta oluşlarını normal karşılamaktadırlar. (s:102)

Bu cahil insanlar arasında bulunan çiftçiler, Ziraat Bankasından aldıkları krediyi çiftçilik ile ilgili işler dışında ev almak, daire almak, barlarda eğlenmek gibi başka işler için kullanmaktadırlar. Bu durum metinde "çiftçiler aldıkları krediyi çiftlik işlerinde kullansalar dağ taş mahsul olur" (s:36) ifadesiyle güçlendirilmiştir. Buna ek olarak Ziraat Bankası Müdürü de çiftçiye bol kredi vermek yerine akşamları Vali ve Emniyet Müdürü ile kumar oynamakta, sağlık ekibi de esnafı hiç kontrol etmemektedir. (s:30)

Şehirde esnaf gaza su katmaktadır. Kömürcüler ağır çekmesi için kömürün üzerine işlemekte ve üstelik kömürü tartmak için de yanlış dirhem kullanmaktadırlar. Şehirdeki üç katlı ahşap vilayet binası harap bir binadır. "Çok eski bir yapı [olan bu binanın] camları yer yer kırık, aşınmış tahtaları çivilerinden kurtulu kurtuluvermiş döşemeleri, badanaları dökük duvarları" (s:175) ile adeta çürümüş bürokrasiyi temsil etmektedir. Bununla birlikte meyhane, esnaf lokantası ve oteller pislik içindedir. Üstelik bu pislik içindeki otellerde kaçak insanlar kalmaktadır. Vali, taaahüt işlerinde suistimal oluşturmaktadır. Nüfus katibi "piçlere beşer, onar liraya kafa kağıdı" (s:97)

vermektedir. Eczacı ilaçlara tebeşir suyu, su ve boya karıştırmakta, güllaçlara karbonat koymaktadır. (s:104)

Şehrin görüntüsündeki pislik, bir müfettişin gelmiş olduğu haberinin yayılmasından sonra yavaş yavaş düzelmeye başlar. “*Yollarda süpürgeciler durmadan caddeyi süpür[mektedir.] Derken bir arazöz parke taşlarını sulayarak geç[miştir].*” (s: 164)

Öte yandan şehrin bu durumunun düzelebilmesi için nelerin yapılmasının gerekli olduğu da metinde şu şekilde sunulmuştur: “*Şehrin lokantacı, otelci, bakkal, kasap, manav gibi esnafının sağlık kontrolleri ciddilikle yapılsa, cezalar hiç acımadan verilse, parayı verene düdük çaldırılmasa, elbette işler tıkırında giderdi.*” (s:75)

Anadolu şehri ile ilgili olarak yukarıda izah etmeye çalıştığımız ayrıntılar bu şekilde verilirken İstanbul’daki yozlaşma, çürümüşlük, ahlaksızlık da Kudret Yanardağ’ın ailesi, ailesinin yaşadığı mahalledeki esnaf ve insanlar ile Kudret Yanardağ’ın “iş arkadaşları” üzerinden örneklendirilerek anlatılmaktadır. Gogol’ün Müfettiş adlı eserinin tematik yapısı ile Orhan Kemal’in Müfettişler Müfettişi adlı eseri arasında tematik benzerlik oluşturan kısım; her iki “müfettişin” şehirde bulunup esnaf ve amirler ile aralarında geçenlerin anlatıldığı kısımlar arasında bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmada İstanbul’daki yozlaşmanın, çürümüşlüğün, ahlaksızlığın tematik olarak değerlendirilmesi sırasında daha fazla ayrıntıya girilmeyecektir.

3.1.2. Gogol’ün Müfettiş Adlı Tiyatro Eserinde Tema

Gogol’ün Müfettiş adlı oyununu teması bakımından değerlendirmek gerektiğinde iki başlığın öne çıktığı görülür. Bunlardan ilki bürokrasinin çökmüşlüğü / yozlaşmışlığı ise ikincisi de kent ile taşra arasındaki kültür ve yaşayış farklılığının algılanışı olarak belirtilebilir.

Metinde bürokratik çökmüşlüğü devlet kurumlarının içinde bulunduğu durum göstermektedir. Mesela Düşkünleri Koruma Kurumunda çok sayıda hasta vardır ve hastalar pislik içindedirler. Üstelik bu hastalara pahalı (!) ilaç verilmediği gibi tedavileri konusunda da gereken ciddiyetin gösterilmediği anlaşılmaktadır. Özel hayatın gizliliği konusunda gerekli hassasiyetin de gösterilmediği anlaşılan şehirde posta müdürü, postaneye gelen mektupları okumaktadır. Olayların geçtiği taşra şehirde mahkemelerin bekleme salonlarında mübaşirler kaz yetiştirmekte ve bu salonlarda paçavralar kurutulmaktadır. Zaman zaman mahpuslara yemek verilmemekte ve yargıç on beş yıldır dosyaları kendisinin dahi incelemeyi söylemektedir. Yargıç tarafından bu dosyalara bakılarak kimin haklı kimin haksız olduğunu anlamının mümkün olmadığı da belirtilmektedir.

Şehrin kaymakamı tüccarlardan rüşvet almaktadır. Rüşvetin tüm devlet kurumlarındaki bürokratlar tarafından işlerin halledilmesi için tercih edilmekte olan bir “yöntem” olduğu görülmektedir. Nitekim Hlestakov ile tek tek görüşme kararı alan

taşralı bürokratların hepsi de ona rüşvet verirler. (s:81) Hlestakov da "ödünç" olarak aldığı bu paraları, daha önce yenilmiş olduğu piyade yüzbaşısı ile yeniden kumar oynarken kullanmak niyetindedir. (s:96)

Bunlarla birlikte Müfettiş olduğu zannedilen Hlestakov'un bu taşra şehrine gelmiş olmasının şehir ile ilgili bazı aksaklıkların düzelmesini sağladığı da anlaşılmaktadır: Kaymakam, Müfettişin kaldığı otelin bulunduğu sokağın süpürülüp temizlenmesi için emirler vermiştir. Ayrıca şehrin imarının düzenlenmekte olduğunun zannedilmesini sağlamak için de şunları emretmiştir: "*Kunduracının yanındaki harap tahtaperdeyi yıktırın. Birkaç yere işaret kazıkları yerleştirin. Sanki orada toprak tesviyesi yapılmış gibi gözüksün. Bir şehirde ne kadar çok yıkıntı görünürse o şehrin amiri o kadar faal sayılır.*" (s: 27)

"Oteller ile sokakların çöp ve pislik içinde olduğu ve halkın da cahil" (s: 66) olduğu bu taşra şehrinde yaşayan insanlar kentlilere hayranlık duymaktadırlar. Bu durumun Hlestakov'a duyulan hayranlığın ve onun önemli biri olduğunun zannedilmesinde önemli bir etken olduğu söylenebilir. Kaymakamın eşi Andra Andreyevna'nın Hlestakov için ve Hlestakov'un da Petersburg için söyledikleri bu konuda örnek verilebilir:

Anna Andreyevna şöyle der: "*Hali tavrı ne kadar ince. İlk bakışta Petersburglu olduğu anlaşılıyor. Hareketleri, söz söyleyişi, her şeyi o kadar hoş ki..*" (s:73) Hlestakov da: "*Ah Petersburg! Orada ne hayat vardır. (...) Mesela bir masanın üzerinde 700 ruble değerinde bir karpuz bulunur. Çorba tencerenin içinde ta Paris'ten vapurla gelir. Tencerenin kapağını kaldırır kaldırmaz etrafa öyle bir koku yayılır ki yani dünyada eşi bulunmaz. Her akşam bir baloya giderim. (...)*" (s: 70) der. Bunlara ilaveten Kaymakamın; kızı Maria Antonovna'nın Müfettiş zannedilen Hlestakov ile evlenmesinden sonra Petersburg'a yerleşmek istemesi de konu ile ilgili bir başka örnek olarak sunulabilir.

Metinde kentli insanların köylüleri ve taşralıları küçümsediği anlaşılmaktadır. Metinden alıntı yapmış olduğumuz şu ifadeler bu görüşümüzü doğrular niteliktedir: "*O köylü olduğu için bir gün yemese de bir şey olmaz.*" (s: 38), "*Kibarlık yalnız hükümet merkezinde vardır; orada taşra aylarına rastlanmaz.*" (s: 86) , "*Alay ediyorsunuz, taşralılarla alay ediyorsunuz. !*" (s: 107)

Görüldüğü gibi Gogol'ün Müfettiş adlı oyununda tema, başta bürokrasinin çökmüşlüğü olarak belirlemekte ve ardından da taşra hayatında kentli yaşama duyulan hayranlık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tematik yapının 19. Yüzyıl Rusya'sındaki sosyal sınıflar arası farklılığa da işaret etmek açısından önemli olduğu belirtilmelidir.

3.2. Kahramanlar arasındaki benzerlikler

3.2.1 Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi Adlı Romanındaki Kudret Yanardağ Adlı Kahraman

Kudret Yanardağ'ın sahip olduğu fiziki özellikler, insanların onun bir "kodaman" olduğundan zerre kadar şüphe etmemelerini sağlayacak olan özelliklerdir. (s:7)

Kudret Yanardağ, Arabacı Kel Mıstık'ın tahmini ile neredeyse yüz yirmi kilo ağırlığında (s: 15) bir adamdır. "*Kahverengi rölöve şapkası, siyah çizgili kahverengi kostümü, kolalı yakasına irice bağlı siyah siyah damarlı kırmızı kravatı, gömlekle bile terlenen sıcak ağustos gecesinde ceketi, yeleği ve kim bilir içinde ne tür evraklar bulunan şişkin çantası*" (s:5) ile "*çift kösele sarı ayakkabılarıyla zıt, zıt, zııt diye çalınmış bir yürüyüşü*" de olan Kudret Yanardağ, metinde kendisi için yapılmış olan "kodaman" tanımlamasına uygun giyimi olan biridir. Ayrıca "*büyük bankalardan birinin reklam olarak yılbaşı dolayısıyla verdiği kırmızı kaplı küçük defterle, İstanbul'da Mısırçarşısı kapısındaki bir işportacıda görüp beş liraya satın aldığı ama görünüşü çok cafcıflı tükenmeziyle*" (s:9) de kendisine önemli işler yapmakta olan biri, görünümünü vermeyi başarmıştır.

"*Kocaman ayaklı kabakıyım biri*" olan Kudret Yanardağ, "*ablak yüzü, kalın kapkara kaşları, ağız kıyılarında derlenip toparlanmış kapkara bıyığı, kemerli iri burnu*" (s:5) etli dudakları ile (s:8) tepe saçları dökülmüş iri başı (s:5), elleri ve üzeri kıllı parmakları ile birçok kadının metin içinde "erkek güzeli, yakışıklılık timsali" şeklinde tabir edilmesi ile cazip de bulduklarını okuduğumuz bir kahramandır.

"*Ağzını açtı mı, oy avına çıkmış milletvekili adayı patirtisiyle*" (s: 126) şeklinde ifade edilmiş etkili konuşmasıyla etrafındaki insanları kendisine hayran bırakan Kudret Yanardağ (s:34) "*kellesi, kulağı, alımı / çalımı ile yürüken; zıt zıt zııt eden ayakkabılarıyla*" insanlar üzerinde basit bir müfettiş olamayacağı (s:21), özellikle Arabacı Kel Mıstık'ın da belirttiği şekliyle Umum Müfettişler Müfettişi (s:22) hatta Umum Türkiye Başmüfettişler Müdürü (s:28) olduğu inancını güçlendirir. Bulduğu şehirdeki herkes onun "*en büyük amirden en küçüğe kadar herkesi teftiş etmeye*" gelmiş bir Umum Müfettişler Müfettişi olduğuna inanır. Kendisi Kodaman değil de yalnızca bir vatandaş olduğunu söylese dahi buna kimse inanmaz. (s: 68)

Kudret Yanardağ bulunduğu şehirde (metinde il olduğu belirtiliyor) sırasıyla Şaraphane, Neşe Lokantası, Güzel İzmir Otel ve otel sahibinin evi gibi mekanlarda bulunur. Bu mekanlarda müfettiş olduğunu söylemeden ya da böyle bir imada dahi bulunmadan "teftişlerde" bulunur. Bu teftişleri sırasında bulunduğu mekanların tüm eksik yönlerini görür ve bu eksik yönleri fark ettiğini mekan sahiplerine de bildirir. Bu vesile ile iş yeri sahiplerinin; kendileri hakkında olumsuz rapor vermemeleri için takdim ettikleri "rüşvetleri" kendince birtakım yöntemlerle kabul ederek hayli yüklüce bir "tahsilat" elde eder. Bu arada "Kodaman", yakayı ele vermediği için, şehrin

tüm ileri gelenlerinin bir arada bulunduğunu Arabacı Kel Mıstık'tan öğrenmiş olduğu Kristal Lokantasına gitmek yerine, Neşe Lokantasına gitmeyi daha uygun bulur.

Metnin bize sunduğu ayrıntılara göre Kudret Yanardağ'ın etrafında fazlaca sayıda kadın kahraman da görünmektedir. Bir roman kahramanı olarak onun etrafındaki bu kadınlar Karısı Şehvar, annesi Firdevs Hanım, Otel sahibinin metresi Sema, kızı Alev olarak belirtilebilir. Bu kadın kahramanlar içinde Kudret Yanardağ'ın en çok önem vermekte olduğunu gördüğümüz kadın kahraman ise annesidir.

Gerçek hayatta "*basit bir nüfus katibi*" olan (s:169) Kudret Yanardağ, aslında annesi tarafından gelen bir silsile ile paşa torunudur ve özenilerek büyütülmüştür. Metnin bize daha önce hapiste yatmış olduğunu hissettirdiği (s:120) Kudret Yanardağ, eserde kasaba halkının kendisi için uygun gördüğü "Kodaman, Müfettiş, Müfettişler Müfettişi, Ankara Besisi" şeklinde yapılmış tanımlamalarla anlatılmıştır.

Eserde yakayı ele vermemek için hayli çaba sarf etmekte olduğunu gördüğümüz Kudret Yanardağ, peşine takılmış sivil olduğundan korktuğu bir adam ile Ankara'ya ulaşır ve sonra İstanbul'a döner. Bu defa okurun dikkatine, İstanbul'da kendisi ile aynı "teftiş heyeti" içinde olduğu arkadaşları ve aile yaşantısı ile ilgili ayrıntılar sunulur.

Kudret Yanardağ'ın annesinin isteği ile evlenmiş olduğu Şehvar adında karısı, biri Tıp diğeri de Hukuk fakültesinde okuyan iki oğlu ve henüz talebe olan Alev adında bir kızı vardır. Eşi ve çocukları ile arasında sevgi / saygı çerçevesinde devam eden bir aile yaşantısı yoktur. Aile bireyleri arasındaki ilişki tamamen para hesabı üzerine kurulu olduğunu gördüğümüz çürük / çirkin / saygısız bir ilişkidir. Tamamen para alış verişi üzerine kurulu olduğunu gördüğümüz bu ilişkide Kudret Yanardağ; "kenef karı" olarak tanımladığı eşinden dayak yemekte, çocukları ve eşi annesi Firdevs Hanıma karşı son derece merhametsiz ve saygısız muamelelerde bulunmaktadır. Kudret Yanardağ'ın sözde "Teftiş Heyetindeki" arkadaşları da dahil olmak üzere bu ilişkiler içinde sevgisini hissettiği ve sevgiyle andığı tek kişi annesidir.

Kudret Bey, İstanbul'un kıyı semtlerinden birindeki bir arsaya ev yaptırarak "Teftiş görevine" son vermenin hayalini kurmaktadır. Bu ev düşüncesi "*yıllardır kafasında çimlenip dallanıp budaklanmaktadır.*" (s:243) Hayalindeki bu ev için çantasında kendi çizdiği planları taşıyan Kudret Yanardağ'ın hem bu "*pis işten*" (s:206) kurtulması hem de hayalini gerçekleştirebilmesi için önünde gördüğü en büyük engeller, başta karısı olmak üzere çocukları ve kendisi ile aynı "heyet" içinde yer alan arkadaşlarıdır. Çünkü elde ettiği "tahsilatın" büyük bir bölümünü onlar ile paylaşmak zorunda kalmaktadır.

Bulduğu Anadolu kasabasında çalımıyla dolaşan, jest ve mimikleri ile kocaman cüssesi ile sarf ettiği sözleri ve konuşmalarıyla cahil halkı kendine hayran bırakan Kudret Yanardağ'ın bu durumu, etrafındaki insanların cehaleti ile de ilgilidir. Çünkü onu gören "cahil kasaba insanı" bir çeşit büyülenme yaşamakta ve otomatik olarak onun önemli biri olduğuna inanmaktadır.

Kudret Yanardağ'ın yaptığı "tahsilat / teftiş" görevi ile ilgili asıl düşünceleri de dikkate değerdir. Onun bu düşüncelerinden aslında yapmakta olduğu "işten" hiç de mutlu olmadığı anlaşılmaktadır. Şöyle örneklendirmek gerekirse: "*Canı çalışmak, birtakım insanları kandırmak istemiyordu işte...Çocuktu, korkak, ürkek, aç, beş parasız bir hamal, beceriksiz bir hırsızdı. Dünyanın bütün miskinliği üzerine çökmüş, palavrasıyla kandırırverdiği her zamanki insanlar sanki büyümüş, büyümüş, büyümüşlerdi. Neden zorluyorlardı sanki? İçinden gelmiyordu. Geldiği zamanlar ne olmuştu? Alt tarafı bir apartman katında oturmak, çeşitli taksitçilere borçlanma, borçlarını ödememe, borçlarını ödememenin verdiği utançla köşe bucak kaçıp yol değiştirme, karşılığı yediği bir, pek pek iki kap yemek değil miydi?*" (s:242) Burada bizim kanaatimize göre Kudret Yanardağ için sarf edilen "çocuktu, ürkekti, aç ve beş parasız bir hamal, beceriksiz bir hırsızdı" ifadelerine özellikle dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü özünde kötü biri olmayan Kudret Yanardağ; yaptığı sahte işte, annesi ve aile bireyleri ile ayrıca Sema ve İfakat Hanım ile olan ilişkilerinde de, bu özellikleri ile hareket etmektedir. Sahip olmak istediği çok da büyük olmayan bir şeye karşılık utanç içinde yaşamaktadır.

Kudret Yanardağ'ın insanlar üzerinde otomatik olarak saygı uyandıran iri cüssesinin içinde aslında ürkek bir çocuk bulunmaktadır. Yaptığı işin gerçekte dolandırıcılık olduğunu annesinden gizlemesi, cahil Anadolu insanı karşısında adeta kaplan kesilirken annesinin isteği ile evlendiği karısından korkması ve hatta ondan dayak yemesi, başka kadınlarla olan ilişkilerinde de tuhaf bir "seçicilik" içinde olması onun ruhsal portresi üzerinde çalışılırken mutlaka dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte Kudret Yanardağ ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da Orhan Kemal'in Yağmur Yüklü Bulutlar adlı hikâye kitabında yer alan ve adı Kudret Dağdeviren olan hikâyedeki kahraman Kudret Dağdeviren ile Müfettişler Müfettişi adlı romandaki Kudret Yanardağ adlı kahraman arasındaki benzerliktir. Bu benzerlik şu şekilde izah edilebilir:

Orhan Kemal hikâyelerini 1940 ile 1960 yılları arasında yazmıştır. Müfettişler Müfettişi adlı romanı ise; yakın arkadaşı ressam Fikret Otyam'a yazdığı mektuba göre 1964 yılında bitmiş olmalıdır. (Otyam, 1975: 261)

Yağmur Yüklü Bulutlar adlı hikâye kitabında bulunan ve Kudret Dağdeviren adlı hikâyenin kahramanı olan Kudret Dağdeviren; Müfettişler Müfettişi adlı hikâyenin baş kahramanı Kudret Yanardağ'ın adeta prototipidir. Bunu Kudret Dağdeviren adlı hikâyeden yapılan alıntılarla şu şekilde izah etmek mümkündür:

Kudret Dağdeviren bir lokantaya gider ve orada bolca yiyip içtikten sonra garson ile lokanta sahibini çağırarak "mimar / mühendis ağızlarıyla lokantanın giriş kapısının niçin eğri olduğunu" sorar. Sözlerine "*Kapının gayri nizami olduğunu, şimale baktığını, belediye encümeninin son kararına göre kapının on santim genişlemesi gerektiğini*" söyleyerek devam eder. Kudret Dağdeviren'in bu azametli konuşmalarından ürken lokanta sahibi yenilip içilenlerin ücretini almadığı gibi üstüne bir de Yanardağ'ın eline

yüz lira sıkıştırmıştır. (Kemal, 1974: 219) Kudret Dağdeviren'in bu davranışının ve azametli konuşma şeklinin aynısı Müfettişler Müfettişi adlı romandaki Kudret Yanardağ'da da görülmüştür. (Kemal, 2002: 31) Dolayısıyla Kudret Dağdeviren ve Kudret Yanardağ adlı kahramanlar vasıtasıyla Orhan Kemal'in hikâyelerindeki kahramanlarından; özyaşamöyküsel izler de taşımakta olduğunu bildiğimiz birini, Müfettişler Müfettişi adlı romanında daha genişleterek yazmış olduğu söylenebilir.

Netice itibarıyla kurmaca gerçeklik içinde bir dolandırıcı olan Kudret Yanardağ, belki de etrafındaki bütün insanlar içinde en masum olanıdır. Amirlerinden esnafına, yerli halkından şehirlisine, erkeğinden kadınına ve gencinden yaşlısına kadar tüm bireylerin hiç de masum olmadıklarını gördüğümüz Müfettişler Müfettişi adlı romanda yalnızca Kudret Yanardağ küçücük bir ev yaptırabilmek için adeta çocukça bir saflık içinde didinmektedir. Üstelik de onun sayesinde pislik içindeki kasabaya temizlik de gelmektedir. Saymış olduğumuz bütün bu özellikleriyle Müfettişler Müfettişi adlı romandaki Kudret Yanardağ adlı kahramanın son derece canlı bir şekilde başarıyla aktarılmış olduğu söylenebilir.

3.2.2 Gogol'ün Müfettiş Adlı Tiyatro Eserindeki Hlestakov Adlı Kahraman

Hlestakov ile ilgili ayrıntıları dile getirirken, metnin türünün tiyatro metni olduğunu ve Hlestakov ile ilgili ayrıntıları hem kendisine hem de diğer kahramanlara ait olan repliklerden yola çıkarak edinmiş olduğumuzu ifade etmeliyiz. Metinde Hlestakov için, adının yanı sıra "Müfettiş ve Efendimiz" olmak üzere iki ayrı şekilde hitap edildiği görülmektedir.

Hlestakov yirmi üç veya yirmi dört yaşlarında kumral, fıldır fıldır gözlü ve oldukça yakışıklı bir genç adamdır. Kaymakamın eşi ve kızı da onun yakışıklılığından etkilenirler. Hlestakov, yüzündeki düşünceli hali ve tavırları ile etrafındaki insanlara mühim biri olduğunu hissettirmektedir. Şehirdeki otelin merdiven altındaki beş numaralı odasında konaklamakta olan Hlestakov, hakkında kaymakama verilen ilk istihbarat bilgilerine göre; Saratov'a gitmektedir ve konaklamakta olduğu otele henüz hiç ödeme yapmamıştır.

Petersburg'tan ayrılalı henüz iki ay olmuş olduğu halde; çapkınlığı, müsrifliği, gösteriş yapmayı sevmesi ve kumar oynaması nedeniyle Hlestakov, zaman zaman üzerindeki elbiseleri satmak zorunda kalmaktadır. Varlıklı biri olduğu anlaşılan babası, oğlunun hala terfi edememiş olmasından şikayetçidir. Zaten Hlestakov görüldüğü gibi mühim bir devlet adamı veya bir müfettiş değil, küçük bir kayıt memurudur.

Konaklamakta olduğu otele gelmeden önce bir piyade yüzbaşısına olan kumar borcu nedeniyle fragını, gömleğini dahi satmak zorunda kalmış olan Hlestakov, metinde de belirtildiği gibi akıllı havada birisidir. Birikmiş olan borcu nedeniyle otel sahibi Hlestakov'u dövdürüp kodese attırmak istemektedir.

Hlestakov, “Benim yemek yemem lazım. Ben böyle aç kalamam ya.” Ve “Siz kim oluyorsunuz.” Ya da “Ben etrafımdaki insanlardan başka bir şey beklemem, bana yalnızca saygı ve bağlılık, bağlılık ve saygı.” şeklindeki ifadeleri ile etrafında bulunan insanlar üzerinde önemli biri olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Ayrıca, “Ben merasimden hoşlanmam. Bilakis tanınmadan geçip gitmeye gayret ederim. Fakat kendimi gizlemeye hiçbir zaman muvaffak olamadım vesselam. Nereye gitsem Hah, işte İvan Aleksandroviç geçiyor, derler. Hatta bir gün beni başkomutan zannetmişlerdi. Askerler nizamiye kapısından fırlayıp silahlarıyla selam durdular.” (s: 67) ifadesi de onun bu durumunu doğrular niteliktedir. Köylülerin arasında değil, şehirde yaşamak istediğini öğrendiğimiz Hlestakov; kaymakam tarafından kültürlü bulunduğunu da öğrendiğimiz biridir. Şehrin ileri gelen irad sahiplerinden biri olan Dobcinsky’e göre de Hlestakov, yaşlı bir adam gibi bilgece konuşan biridir. Hlestakov’un bu şekilde tanınmasının nedeni, gerçekten kültürlü olmasından değil, etrafındaki insanların cahil olmasından kaynaklanır. Attığı palavralar arasında kendisinin yazdığını söylediği edebi eserlerin aslında hangi yazarlara ait olduğunu bilmeyen cahil insanlar, ona hemen inanırlar.

Hapse atılmaktan korkmakta olan Hlestakov, otel sahibinin kendisini kaymakama şikayet etmiş olabileceğinden şüphelenmektedir. Kaymakam ise Hlestakov’un müfettiş olduğunu gizlediğini düşünmektedir. Kaymakama göre Hlestakov gösterişsiz ve ufak tefek biridir. Bu nedenle bizim kanaatimize göre onun müfettiş olduğuna kaymakamın kendisi bile tam olarak kanaat getirememektedir. Bu kanaatimizi kaymakamın “Eskiden mühim adamlar boyundan bosundan anlaşılırdı; şimdi karşına ufak tefek sıskanın biri çıkıyor. Gel de kim olduğunu anla.” (s: 75) şeklindeki ifadeleri doğrulamaktadır. Ayrıca, hayatının gıdasını edebiyattan aldığını ve şiir / oyun yazdığını söyleyen Hlestakov’un, içtiği zaman abarttığı kaymakamın da gözünden kaçmamıştır.

Çapkın bir erkek olan Hlestakov, kaymakamın hem eşine hem de kızına kur yapar fakat bu durum aniden ortaya çıkınca, kaymakama kızıyla evlenmek niyetinde olduğunu bildirir. (s: 112) Kaymakamın evinde kalırken, kendisi ile görüşmek üzere teker teker yanına gelen bütün memurlardan “ödünç” para alan Hlestakov bu paralar ile aslında daha önce kumarda yenilmiş olduğu piyade yüzbaşısı ile tekrar kumar oynamak niyetindedir. Hlestakov’un Triapiçkin adındaki bir edebiyatçı arkadaşına mektup yazıp kasabada olanları anlatması ile müfettiş olmadığı anlaşılır. (Çünkü Hlestakov’un yazdığı mektubu posta müdürü okur.) Mektubu yazdıktan sonra Hlestakov ile Osip; hizmetiçisi olan Osip’in fikri ile kasabadan ayrılırlar. Hlestakov, kasabadan ayrılırken kaymakama; amcasının hayır duasını almak için kısa bir süreliğine gitmesi gerektiğini söyler.

Netice itibarıyla varlıklı bir adamın oğlu olan Hletakov; sorumsuz biridir. Gösteriş yapmayı sever. İçine düştüğü durumun nereye doğru ilerlemekte olduğunu fark

edemeyecek kadar da akli havada olduğu anlaşılan biri olan Hlestakov, bulunduğu kasabaya profesyonel anlamda dolandırıcılık yapmak amacıyla gelmemiştir. Hlestakov, kendisi üzerinde ve lehine olan bir yanlış anlaşılma olduğunu fark ederek bundan her yönüyle istifade etmeye çalışır. Bu durum biraz da etrafındaki "cahil ve taşralı" insanların onun; "önemli biri" olduğuna inanmaya hazır olmalarından kaynaklanır. Bulduğu kasabada yaşayan hemen hemen bütün memur ve tüccarlardan "ödünç" olarak aldığı paralarla yine kumar oynamayı hedeflemektedir.

Hlestakov'un varlığı ile kasabanın temizliği ile ilgili bazı şeyler düzelmeye başlar. Bunlara ilaveten Hlestakov'un da içinde görüldüğü bu taşra kasabasında amirinden memuruna, zengininden fakirine kadar aslında hiç kimsenin masum olmadığı anlaşılır.

3.2.2.1. Hlestakov ile Kudret Yanardağ Arasında Bir Mukayese

Hlestakov	Kudret Yanardağ
1. Etrafındaki "taşralı ve cahil" insanlar haline, tavrına ve konuşmasına bakarak onun "büyük, yüksek rütbeli biri" olduğuna inanıyorlar.	1. Etrafındaki "taşralı ve cahil" insanlar onun iri yarı görüntüsüne, giyimine ve "çalımına", konuşmalarına bakarak onun; "Umum Türkiye Müfettişler Müfettişi" olduğuna inanıyorlar.
2. Çok akıllı değil. Çok genç ve yakışıklı. Bekar. Müsrif. Sorumsuz. Çapkın. Kumar oynuyor. Gösteriş yapmayı seviyor.	2. Çok akıllı. Çok genç değil. Çok iri yarı. Kocaman elleri ve ayakları var. Yakışıklı. Profesyonel bir dolandırıcı. Evli. Ailesine ve aynı ekip içindeki arkadaşlarının da geçiminden sorumlu.
3. Konuşma şekline bakan taşralı cahil insanlar onun çok kültürlü biri olduğunu sanıyor. O da bu şekilde anlaşılmaktan memnun. Şehir yaşamına ve edebiyata duyduğu ilgiye / bilgiye dair palavralar atıyor.	3. Konuşma şekline bakan taşralı cahil Anadolu insanı ondan çekiniyor ve ona büyük bir saygı duyuyor. Konuşmalarında da insanlar üzerinde milletvekili / kodaman olduğu izlenimi uyandıran cümleler kuruyor. Aslında eğitilmiş biri değil.
4. Zengin bir adamın oğlu. Küçük bir katip olarak çalışıyor. Bir türlü terfi edememiş olmasına babasının kızdığı anlaşılıyor.	4. Paşa torunu. Nüfus katibi olarak çalışıyor. Karısı ile annesinin isteği üzerine evlenmiş. Karısını sevmiyor.
5. Kaymakam onu evine davet ediyor.	5. Otel sahibi onu evine davet ediyor.
6. Bir cümleyi bitirirken, o cümleye nasıl başlamış olduğunu hatırlamıyor.	6. Sözüünün devamını nasıl getireceğini unutuyor.

7. Kaymakamın hem eşine hem de kızına kur yapıyor. Kaymakamın kızı ile nişanlanıyor.	7. Otel sahibinin evinde otel sahibinin metresi ile yakınlaşıyor.
8. Bulunduğu otelde ilk defa kasabalı irad sahipleri Dobcinsky ve Bobcinsky tarafından görülüyor.	8. İlk defa Arabacı Kel Mıstık tarafından “teşhis” ediliyor.

3.2.3 Müfettiş ve Müfettişler Müfettişi Adlı Eserlerde Şahıs Kadrosunu Oluşturan Kahramanlar

Müfettiş ve Müfettişler Müfettişi adı eserlerde ikinci derecede önemli kişilerden oluşan şahıs kadrosunu belirleyen kahramanlar, bir taşra kasabasının / şehrinin ileri gelen amirleri ile orada yaşayan yerli halktan olan kişilerdir. Müfettiş adlı oyunda yer alan bu kişileri şu şekilde gösterebiliriz: Kaymakam, Milli Eğitim Müdürü, Yargıç, Düşkünleri Koruma Kurumu Müdürü, Posta Müdürü, İrad sahibi yerliler, Doktor, Şehrin ileri gelenlerinden emekli memurlar, Polis Komiseri, Otel sahibi, Kaymakamın karısı ve kızı.

Müfettişler Müfettişi adlı eserde ise Vali, Emniyet Müdürü, Belediye Başkanı, Lokanta işletmecileri, Otel sahibi, Otel katibi, Otel sahibinin karısı ve metresi, Arabacı Kel Mıstık, Eczacı kalfası, Kudret Yanardağ’ın annesi ile karısı, kızı ve oğulları, “teftiş ve tahsilat”, arkadaşları ve İfakat Dürdane Hanım olarak belirtilebilir.

Müfettiş ve Müfettişler Müfettişi adlı eserler arasında bu kahramanlar arasında çok belirgin bir benzerlik bulunmaz. Ancak Müfettiş isimli oyunda Kaymakam ve Müfettişler Müfettişi adlı romanda Vali, kandırıldıklarını anlayamayan mülki amirler olmak bakımından birbirlerine benzerler. Kudret Yanardağ’ın annesi dışında her iki eserde bulunan kadın kahramanlar ahlaki bir düşkünlük içindedirler.

Her iki eserde görmüş olduğumuz bu şahıs kadroları Gogol ve Orhan Kemal’in Müfettiş ve Müfettişler Müfettişi adlı eserleri vasıtasıyla ortak bir yönlerine işaret etmektedir. Bu ortak yön de her iki yazarın eserlerinde okuru tanıştırdıkları “küçük adamlar” olarak tanımlanan insan gruplarıdır. Her iki yazar; bu “küçük adamlar”ı gerçek hayatta da tanımışlardır. Bunun yanı sıra toplumsal çürümüşlüğü de anlatmak istedikleri için, içinde bu türden insanların bulunduğu şahıs kadroları kurmuşlardır. (Sürer, 1987: 435), (Eyigün, 2006: 29), (Eliuz, 2009: 1137)

4. Sonuç

Gogol’ün Müfettiş ve Orhan Kemal’in Müfettişler Müfettişi adlı eserleri eleştirel gerçekçilik akımı doğrultusunda yazılmış olan eserlerdir. Her iki eser de yaşanmış / gerçek olaylardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bununla birlikte her iki eserin biri

tiyatro ve diğeri de roman türünde yazılmış olmak gibi farklı yönleri de bulunmaktadır. Lakin eserlerin anlatım özellikleri dikkate alındığında, her iki eserde de "komedi ve / veya kara mizah" unsurlarının öne çıktığı görülmüştür. Hem Müfettiş hem de Müfettişler Müfettişi adlı eserde mizahi unsurlar kişiler üzerinden gidilerek oluşturulmuştur. Bu kişilerin korkuları, zayıflıkları, cahillikleri, kendi aralarındaki çekişmeler ve hırsları, her iki eserde mizahı oluşturan ayrıntıların başlıcalarıdır. Bu ayrıntılar vasıtası ile Müfettiş ve Müfettişler Müfettişi adlı eserlerde mülki amirler ile varıl esnaf arasındaki çıkar ilişkisi gösterilmekte ve toplumun çürümüş – yozlaşmış yanlarına işaret edilmektedir.

Her iki eserde de Hlestakov ve Kudret Yanardağ adlı baş kahramanların bağımsız olarak değil, içinde buldukları insan grubu ile birlikte belirlemekte / varlık göstermekte olduğu anlaşılmıştır. Hem Müfettiş hem de Müfettişler Müfettişi adlı eserde bulunan bu "küçük insan" gruplarının ortak özelliği de "cahil ve taşralı" olmaları olarak belirlemektedir. Öte yandan her iki eserde baş kahraman olarak yer alan Hlestakov ile Kudret Yanardağ'ın ve diğer ikinci derecede önemli kahramanların; ait oldukları metinlerde toplumdaki sosyal sınıflar arasındaki farklılığı da ortaya çıkartmakta olduklarını söylemek mümkündür. Her iki baş kahraman arasında birçok ortak yönün de bulunduğu görülmüş ve bu yönler çalışmanın ilgili bölümündeki tabloda gösterilmiştir. Bununla birlikte bu kahramanların en farklı yönleri, Hlestakov'un biraz aptalca, Kudret Yanardağ'ın ise çok akıllı bir kişi olarak görülmüş olmasıdır.

Her iki eserin de yazıldıkları zamana ait özellikleri yansıtmakta oldukları görülmüştür. Gogol'ün Müfettiş adlı eseri 19. Yüzyıl Rusya'sını ve Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı romanı da 1950'li yılların Türkiye'sini yansıtmaktadır. Bir romanda "Kurgusal zaman" ile ilgili ayrıntılar zihniyet unsurunu oluştururlar. Dolayısı ile her iki eserde bulunan zihniyet ile ilgili ayrıntılar, eserlerin tematik yapılarını da benzer kılmıştır: Çarlık Rusyasında ve 1950'li yılların Türkiye'sinde nelerin yaşanmakta olduğunu gösteren Müfettiş ve Müfettişler Müfettişi adlı eserlerde tema "bozulmuş / yozlaşmış bürokratik yapı ile cahil taşra insanının kentli insan karşısında duyduğu eziklik" olarak ifade edilebilir.

Bu çalışmanın neticesinde, Gogol'ün Müfettiş ve Orhan Kemal'in Müfettişler Müfettişi adlı eserlerinin yazarlarının hayatlarından gelen özyaşamöyküsel izler taşımakta oluşları, eleştirel gerçekçilik akımı doğrultusunda yazılmış olmaları, toplumsal bozulmaya işaret eden tematik yapıları, sınıfsal farklılığa işaret eden ve "küçük insanlar"dan oluşan şahıs kadroları ve baş kahramanlarının ortak yönleri itibarıyla birbirlerine benzer özellikler taşımakta oldukları kanaatine varılmıştır.

- Etik Kurul İzni** Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.
- Çatışma Beyanı** Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.
- Destek ve Teşekkür** Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

5. Kaynaklar

- Alangu T. (1965). "Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman", C:2, İstanbul Matbaası, İstanbul
- Algül, A. (2020). Eleştirel Gerçeklikten Devrimci Romantizme Doğru Toplumcu Gerçekçilik Üzerine Bir Çalışma, *Frankofoni*, S: 37
- Atik, Ş. (2017). "Metinlerarasılık, Kültürlerarasılık", Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul
- Aydın, O. (2017), N. V. Gogol'ün "Müfettiş" ve C. F. Başkut'un "Buzlar Çözülmeden" Adlı Oyunlarında Toplumsal Düzensizlik: Komparatistik Bir İnceleme, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 12/22
- Başboğa, Ö. (1998), Toplumcu Gerçekçiliğin Kıyısında Bir Yazar: Orhan Kemal, *Hece Dergisi*, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı
- Eliuz, Ü. (2009) "Orhan Kemal'in Romanlarında Bakış Açısı ve Anlatıcı", *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8
- Eyigün, R. Y. (2006), "Orhan Kemal'in Hayatı, Eserleri ve Orhan Kemal Uyarlamalarının Türk Sinemasındaki Yeri", Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-Tv Ana Sanat Dalı Sinema-Tv Programı, Yüksek Lisans Tezi
- Gogol N. V. (1946), "Müfettiş". (Erol Güneş, Melih Cevdet Anday: Çev.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara
- Keskin, U. (2019). "Çarlık Dönemi Rusya'sındaki Tahakküm Unsurlarının Gogol'un Eserleri Kapsamında İncelenmesi", *VAKANÜVİS - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches*, Yıl/Vol. 4, Sayı/No. 1, Bahar/Spring
- Kemal, Orhan. (1974), Yağmur Yüklü Bulutlar, Bilgi Yayınevi, İstanbul
- Kemal, Orhan. (2002), Müfettişler Müfettişi, Tekin Yayınevi, İstanbul
- Küçük K. S. (2011), "Rus Gerçekçiliği Bağlamında N.V.Gogol V.G.Perov Etkileşimi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Slav Dilleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı Rus Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Moran, B. (2004), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Narlı, M. (2002), "Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

- Otyam, F. (1981), “Biz İşçiler Senin Hatıran Önünde Saygıyla Eğiliriz”, *Yazın Dergisi*, Haziran sayısı, Y:1, S:4
- Otyam, F. (1975), “Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları”, E Yayınları Belgeler / Bilgiler / Bölgeler 20, İstanbul
- Süer, A. (1987) Gogol’ün Yapıtlarında Memur Tipleri, *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S:I, V: 31, n: 1 -2
- Uslucan, F. (2002), “Öncü Roman Kavramı Üzerinden Bereketli Topraklar Üzerinde”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, Yapı Kredi Yayınları